

Світлана ЖИЛА,

доктор педагогічних наук,
професор кафедри української мови,
літератури та журналістики
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ОСТАННЯ ВЕЛИКЕ КОХАННЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ДО ЛИКЕРИ ПОЛУСМАК

(За ліричною драмою Олександра
Забарного «Грішниця»)

Олександр Вадимович Забарний

(народився 29 квітня 1956 в місті Прилуки Чернігівської області в родині учителя) — український вчений-філолог, літературознавець, поет, прозаїк, драматург. Кандидат педагогічних наук, доцент, Відмінник освіти України. Після закінчення навчання у міській середній школі №4, він вступив до Ніжинського державного педагогічного інституту імені М.В. Гоголя, на філологічний факультет. Саме тут, у стінах гоголівського вузу, відбулося його ставлення як поета. Відвідував літературну студію інституту. Після закінчення вузу пов'язав свою долю зі школою. Вчителював, працював інспектором Прилуцького районного відділу освіти, викладачем, а згодом заступником директора з навчальної роботи, Прилуцького педагогічного училища імені Івана Франка, викладачем Ніжинського державного педагогічного інституту. Захистив кандидатську дисертацію. Працював у виші на посадах доцента, проректора з гуманітарних питань і виховної роботи, проректора з навчальної та методичної роботи. З 2004 до 2018 року Олександр Забарний — декан філологічного факультету Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. З 2018 року — доцент кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики.

https://uk.wikipedia.org/wiki/Забарний_Олександр_Вадимович

Олександр Забарний

«Грішниця» **Олександра Забарного** стоїть на особному місці у всій творчості письменника. Вона органічно вписується в українську драматургію першої чверті ХХІ століття. Це якісний внесок у розвиток української літератури, що цікавитиме розумного, перебірливого реципієнта завжди, поза часом.

Олександр Забарний залюблений у театральне мистецтво. Коли ми, студенти, утворили в Ніжинському педагогічному інституті імені Миколи Гоголя театральну фольклорну студію, то до нашого творчого гурту долучився тоді студент першого курсу філологічного факультету Олександр Забарний. У нашій виставі «Українське народне весілля» він зіграв роль нареченого. Він зараз стоїть нам ув очах – молодий, стрункий, високий, красивий, справжній «молодий» в українському строеві. Але повернемося до його «Грішниці». Лірична драма на дві дії Олександра Забарного вражає інтимну довірливим існуванням історичних і

суспільних реалій середини ХІХ століття, коли жив і творив найвидатніший геній українського народу – Тарас Шевченко. Хронологічні межі п'єси ширші, за окреслений нами час: події відбуваються, окрім Петербурга і його околиць ще в Ніжині 1846 року і в Каневі 1916 року. Її можна назвати художньою біографією не тільки Тараса Шевченка й Лукерії Полусмак, а ще й змалювання життєвого шляху конкретно-історичних осіб, які прислужилися Україні: Олександрі Білозерській, Надії Забіли та інших.

Лірична драма присвячується останньому великому кохання Тараса Шевченка до нашої землячки, уроджені в Липовому Розі, поблизу Ніжина, Ликері Полусмак. П'єса гіпнотизує читача й глядача, має особливу сугестивну силу на філологів, бо й писана філологом.

Матеріали, що послужили підмурівком ліричної драми усім добре відомі: це листи Тараса Шевченка і відповіді його друзів, спогади Варвари Яківни Карташевської, рідної сестри Миколи Макарова який був власником (ймовірно й батьком) Ликери Полусмак, спогади Наталки Полтавки, доньки Надії Забіли,

Олександри Білозерської, спогади Івана Тургенєва та інших. Сюжетні береги майже не виходять за межі листів і спогадів очевидців тих подій, окрім яви другої, в якій ідеться про перебування Тараса Шевченка і Олександра Афанасьєва-Чужбинського 1846 року в Ніжині, їхнє святкування Масляної. Під час карнавального дійства на міській площі Тарас Шевченко і Олександр Афанасьєв-Чужбинський разом складають жартівливого вірша:

І Ніжин ніжно ніжиця...
І шинка гарно ріжеться...
І чарка гарно п'ється
І добра пісня ллється...

Обидва співають, обнявшись, веселяться, говорять про місто двадцяти семи церков, про лицей князя Безбородька, який закінчили і Олександр Афанасьєв-Чужбинський, і Микола Гоголь, і Нестор Кукольник, і Євген Гребінка, і Віктор Забіла, і Аполлон Мокрицький; зустрічаються з гуртом ніжинських лицейств (серед них Микола Гербель), які просять автографи у великого поета, «зорі вранішньої нашої поезії».

Після розкішного спілкування з лицейстами, Миколою Гербелем Тарас Шевченко звертає увагу на маленьку самотню дівчинку: «А це що за красуня...? Що за янгол...? Дитя, ти чие? Чи не загубилася ти часом у цьому вирі людському? [1, с. 179], запитує, як її звати і пригощає маленьку Лукерку цукеркою, а не її прохання дати півника, посилає свого друга купити цукерку на паличці і вручає його маленькому янголові. Від економки пана Макарова Тарас Шевченко дізнається що лукерка є круглою сиротою: «Сирота! Яке страшне жорстоке слово, а ще жорстокіша доля... І уже не стало свята... І настрою святкового не стало. Сирітство усе перетворило на сльози... Гіркі сльози... Я же й сам сирота!

Одне однісіньке під тином
Сидить воно в старій свитині
Мені ж здається, що то я...
Що то та молодість моя...

Сирота... І оця маленька квіточка, уже також обморожена лиховіями сирітства. Яка ж доля на неї чекає? Які муки? Боже, дай їй доброї! Захисти! Вона ж твоя дитинка! (хреститься) [1, с. 181].

Після цього такого чудового монолога Тараса Шевченка, який характеризує велику душу великого поета, Олександр Забарний «надає слово літній жінці із ознаками в'янучої краси Лукерії Іванівні Яковлевій-Полусмак, яка схилилася над могильним хрестом Тараса Шевченка на Чернечій горі: «Отак-то й відбулася наша перша зустріч, Тараса. Саме так... Там у Ніжині... А ти мене й не впізнав. Я ж тебе запам'ятала на все своє життя, а особливо твої очі. Такі великі, сірі, що аж світилися добром... Добром і любов'ю. І цукерка твоя була солодка...

Найсолодша у світі... А ти тоді був так гарно вдягнений... Ну, як справжній пан... Коли ж мене Христя (економка пана Макарова – С. Ж.) забрала від тебе і повела до Липового Рогу, додому, я усю дорогу плакала. А півника твого довгий час не наважувалася з'їсти. Увесь час пригадувала, який ти добрий... Може того, Тарасе, і послав Господь мені нашу першу зустріч... Щоб я розгледілась..., зрозуміла..., щоб не обминула твоєї долі. Та хіба ж вгледеш...» [1, с. 181-182].

Наведені монологи Тараса Шевченка і Ликери Полусмак засвідчують, як легко володіє Олександр Забарний прийомом ведення драматичного діалогу. Ява друга першої дії «Грішниці» – це справжнє художнє відкриття її автора, за нею, цією художньою візією, стоять талант й психологічне осягнення письменника. У дитячому й юнацькому серці Лукерії Полусмак жив Тарас Шевченко, аж до другої їхньої зустрічі в Санкт-Петербурзі в будинку Карташевських, у яких дівчина з восьми років прислужувала пані Варварі і була її «живою лялькою»: «Коли пані Варвара одружилася, то взяла мене до Петербургу в прислужниці. Карташевські мене одягли в малоросійську одягу, і все я було прислужую за столом... Одних стрічок було на мені яких півсотні аршин та з десять ниток намиста... У Карташевських були літературні вечори. Пани збиралися два рази на тиждень.

...Тут я й зустріла тебе, Тарасе!» [1, с. 182].

У п'єсі чимало вдалих яв у першій і другій діях, автор у них іде за рухом власного мистецького чуття. Загалом уся лірична драма вражає художньою цінністю й завершеністю. Олександр Забарний порушує у п'єсі багато цікавих проблем:

- всевладного кохання, кохання як найбільшої цінності життя;
- неможливості родинного щастя для героїв ліричної драми (Тарас Шевченко – Ликера Полусмак, Олександра Білозерська – Пантелеймон Куліш, Надія Забіла – Микола Забіла);
- любовного страждання;
- зраненої і стражденної душі;
- роздвоєності персонажів;
- проблема зради;
- проблема спокути кари за скоєне;
- проблема аморальності;
- проблема популярності поета;
- проблема десакралізації генія;
- самоцінності людини, незалежно від статусу, становища, поглядів, переконань;
- проблема протистояння суспільству, середовищу;
- проблема роздвоєності героїв;
- проблема морального поєдинку закоханих;
- проблема сирітства.